

Chrenóczi Nagy József

1818—1892

Chrenóczi Nagy József 1848—1890 között volt Nyitra megye főorvosa. Ezt a több mint négy évtizedes működést a minősége emelte országos jelentőségűvé, bizonyítja a fennmaradt irodalmi munkássága mellett az, hogy a Tudományos Akadémiának levelező, az Országos Egészségügyi Tanácsnak pedig rendkívüli tagja volt.

Nyitrán született 1818-ban. Családi körülményeiről a méltató megemlékezések semmit nem tartanak jellemzőnek, megemlíteni szükségesnek. Szellemi előkészületeit az érettségiig szülővárosában tette meg, majd Vácott járt bölcsészeti tanfolyamra. Töredékes életrajzából nem derül ki, hogy mi inspirálta átiratkozni a pesti medicinára. Tény, hogy annyi kortársával egyetemben Bécsbe ment doktorátust szerezni, mert a pesti kar akkor még „csak afféle vidéki egyetem”-nek számított.

Disszertációját a „Nyitramegyei bűdöskő források”-ról írta, az addig ismert vegyi elemzések alapján.

Diplomaszerzés után hazatért szülőföldjére. Előbb magánorvos, majd 1844—48 között helyettes megyei főorvos. Annak elhálálozása után egyhangúlag őt jelölték e fontos tisztség betöltésére. Megszakítás nélkül az 1890-ben történt nyugdíjaztatásáig látta el a szervező-preventív teendőket. Megelőzően 1884-ben agyvérzés érte, de a féloldali bénulás sem akadályozta meg munkája ellátásában. A nyugdíjat nem sokáig „élvezte”. Ahogy az a hiperaktív embereknél lenni szokott, behalt a tétlenségbe 1892. február 12-én.

Kortársai szemében kissé rideg, hivatalnokember volt, de a gyorsan és határozottan intézkedők gyakran látszanak ilyeneknek. A kötelesség megszállottja volt, jelszava és mottója: *Le devoir avant tout*. Kortársai és beosztottjai tartottak tőle, de „kivétel nélkül tisztelték tudományossága, egyenes jelleme és becsületessége miatt”.

A hivatalnoki mimika mögött azonban nem volt nehéz felismerni az önzetlen humánusmot és olykor a szelíd humort. Az előbbit bizonyítandó: elsőik között szervezte meg a szegény betegek számára az ingyen rendelést megszerezte, és a hatósági orvos érte a dotációt az országos alapból kapta.

Magánéletéről alig tudunk valamit. Szabad idejét nagyrészt „*bécsi kórtermekben töltötte, hogy az orvosi tudomány haladását szemmel kísérhesse és magát az újabb vizsgálati módszerekbe begyakorolhassa; utazott külföldön; újabb orvosi művek beszerzése és tanulmányozása által mindig a kor színvonalán maradt*” — írta róla az akadémiai nekrológ.

Irodalmi munkássága elsősorban a közegészségügy területéről való. Főleg a kolerával foglalkozó érdemel figyelmet, amelyre a bevezetőben céloztunk. A könyv: „*A cholera Nyitra megyében 1831-től—1874-ig*” (Nyitra, 1876.).

A nagy 1831-es kolerajárvány Nyitra megyében július közepétől kezdte szedni áldozatait, rövid egy hónappal a tiszaujlaki eset után, amely minden

kétségen kizáróan „napkeleti epimirigykórnak”, az- az kolerának bizonyult.

Az első kázus még a „febris biliosa acutissima” kórismével futott, de a tünetek: „kábultság, szédelés, fülzúgás, nagy szomj, gyöngye érütés, hideg végtagok, nyomásérzet a gyomorban, nagy erőhiány, hányás, hasfolyás, ürületek fehérek, szagtalanok”, valamint a boncolási eredmények „a cseplesz ki- asztott, a vékony és vastag belek összeestek, kékes színűek, a belek bennéke híg, sárgás, az epehólyag zöld epével tölt” már kétségtelenül igazolták a gya- nút.

A szerző statisztikailag feldolgozza a járványt, külön veszi az „áradási talajon, a lösztalajon, a ho- moktalajon és a sziktalajon” előforduló esetek gya- koriságát, nyilván az akkor legtekintélyesebb Pet- tenkofer-féle talajvíz-elmélet miatt.

Az áradási és homoktalajon 25 lakosra jutott egy haláleset, lösztalajon 30 lakosra, sziktalajon pedig 39-re.

Chrenóczi Nagy 1849-ből írja: „Magam és 6 collégámmal a nyitrai eredetileg honvédek számára 400 ágyra alakított kórházat... Nagy Sándor tá- bornok által kiküldött táborigorvos dr. Kőszeghi, tá- bori pap Juhász Pongrácz, kik azt Meszlényi-Kos- suthat asszonyság kíséretében június 27-én megláto- gattak, annak beszereléséről igen dicsérőleg nyilat- koztak”.

A kolera elleni óvórendszabályokat egyénire, általánosra és fertőtlenítésre osztotta fel.

Arra a kérdésre, hogy féljenek-e a kolerától, azt válaszolta: „igen is féljünk, félelemből még sen- ki sem kapott cholérát; és ha nem félünk, akkor nem óvakodunk tőle; már pedig a ki óvakodik — az óvórendszabályokat megtartja — biztos lehet mentve marad tőle”.

Egyéni védekezésre ajánlotta: „ki szerét teheti éljen tiszta forrásvízzel, kerülje a kútvizet... reggelenként a szobák jól szellőztessenek ki, nyitott ajtókkal, ablakokkal. Nem jó a szobákat a nap he- vétől és fényétől igen elrekeszteni... nem kell a cholera beteget látogatni, azokkal érintkezni... a mezei gazdáknak e czélból ajánlható, hogy a nagy hőben és az ez időtáiban igen mohón változó idő- járatban dolgozó aratókra különös figyelmet for- dítsanak, azok jobb táplálkozásáról gondoskodja- nak, a sok vízivástól könnyen eredő hasmenésnek elkerülése végett ivóvizük vegyítésére bort ajándé- kozzanak... kerülendő e végből minden túlfeszített szellemi munka, valamint ezen írott malasztbeli korban a bürokratikus munka is korlátozandó. Ily intézkedés tán meggyőzné a kormányvilágot is, hogy az ügyek kevesebb firkával ha nem jobban, de legalább szintoly jó vagy rosszul mennek, mint a rendszeres kerékvágásban”.

Általános védekezésnek: „A cholera közeledté- vel mindenekelőtt a megyei és községi járványbi- zottságok működésbe lépjenek... Legszigorúbb és kérlelhetetlen szigor — mint adó behajtásnál — fordíttassék, valamint a nyilvános úgy a magáno- sok laktaiban is eszközözendő és fenntartandó tiszta- ságra... gondoskodjanak a kellő edényekről, me- lyekbe a beteg ürít és hány, a helyiségekről, hová azok kiöntetnek... cholera kórházak alakítása... A fehér- és ágynemű azután erős lúgólással mosan-

dó, melyhez chlórmez is hozzávegyíthető... A be- szennyezett és az ürületektől átázott dunyha, ván- kostollút, különösen ha nem volt fertőtlenítő szerrel leöntve legjobb megégetni. Bútor — s egyéb fa — vagy másféle eszközöket legczélszerűbb az érték- teleneket megégetni; a többi jó meleg és chlór- mésszel kevert erős lúgvízzel leönteni és lesúrolni; hasonlóképpen tisztítandó meg a padlózat is”.

Fertőtlenítésre a chlórmezstől a fűrészporig, igen sok hasznos gyakorlati tanácsot ad.

Végül a „Cholera körüli nézeteim és tapasza- lati következtetésem” címmel foglalja össze saját véleményét, amelyért az egészséget ismertetni érde- mesnek találtuk.

„A tények és a tényösszefüggések nagyszerű általános manifestációja annak elfogadására kény- szerít bennünket, hogy a cholera gerj, mely Kelet- indiában terem, az emberi testbe felvéve cholera- betegséget idéz elő, melynek lefolyása alatt az em- beri bélcsatornában bőven képeztek olyan anyag — ragály —, mely képes, ha más emberi testbe bármily módon bejutott, ismét cholérát előidézni... A müncheni iskola mély bűvárlataiból kihozta, hogy a cholera nem ragályos, de szállítható beteg- ség, nicht contagiöse aber transportfähig, ver- schlepperte Krankheit, de hát mit transportálnak és verschleppelnék ezen urak cholerajukban, ha nem ragályt? Én az ily gondolkodásmódhoz alkal- mazkodni nem tudok”. Szerinte „az okozatok ha- sonlatosságából az ok hasonlatosságára helyes a következtetés”.

Pettenkofer iskolájának hivatalosan elfoga- dott véleményétől mert eltérőt vallani, bár a pro- fesszor talajvizelméletéről tisztelettel írt.

Idézi a nagy Sydenhamet, aki szerint London- ba a kolera az 1669-es járványok idején „semper intra Augusti cancellos tetit vix in priores Sep- tembris hebdomadas”... és mindig olyan pontosan érkezett meg, mint a fecske és a kakukk tavasszal. Magyarázat: ilyenkor érkeztek meg Kelet-Indiából a hajók. Ugyanakkor a „cholera terjedési sebessége mindenkor arányos a közlekedési eszközök sebes- ségével, ezt nagyban bizonyítja történelme”.

Figyelmét a járvány szociális oldala sem ke- rülte el. „A szegénység, tudatlanság, ápolási és or- vosi segély hiánya a bekövetkezett halálozásoknak talán nagyobb faktorai, mint a ragály”. A 21 591 halott adataiból kimutatta, hogy elsősorban a „gyá- moltalan szegény földész nép adja mindig a legna- gyobb contingenst”.

Népiskolai közegészségügyi szabályok c., Nyit- rán 1870-ben kiadott könyve szabályos iskolaorvosi kompendium.

Nyitra megye helyírása c. földrajz-történelmi összefoglalás (Komárom, 1864) is említésre méltó. Továbbá: Közegészségügyi jelentés 1879. évről Nyitra megyéből, nagyrészt Fodor József szellemét idéző ismertetés. Utolsó fejezete: Meteorológiai ki- mutatás az 1779-iki évről, érdekes-értékes forrás.

Chrenóczi Nagy József kiváló felkészültséggel bíró „hivatalnok-orvos” volt, jó példája a helyes arányérzéknek, amely a bakteriológiai éra előtt csaknem a kórokozó fogalmát mondatta ki vele.

Szállási Árpád dr.